מגנזי המלך

עובדות מוכיחין, שסיפר רבינו בנועם שיחין, בסעודתא דחקל תפיחין

פרשת חיי שרה תשפ"ב לפ"ק
| גליון י"ח |

סיפורי קודש שסיפר כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א על

מרן הגה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע (ב)

יומא דהילולא קדישא כ"ב מרחשון

דער זיידע ז"ל (מרן הגה"ק בעל עצי חיים) **איז געווען ביים בעלזער רב אין ראצפערט ווען דער טאטע איז געבוירן געווארן און האט מכבד געווען דעם בעלזער רב מיט סנדקאות. דער אודווריער רב** (הגה"צ רבי שלום קרויז ז"ל בעמח"ס דברי שלום שנפטר בתחילת שנה זו בוויליאמסבורג) **איז אויך געבוירן אין ראצפערט דעמאלטס באותו פרק, און מ'האט מכבד געווען דעם בעלזער רב מיט סנדקאות - דער ברית איז געווען שבת - און מ'האט נישט געברענגט דאס קינד אין בית המדרש** (כי הקפידו שלא להביא תינוק לביהמ"ד ע"י עכו"ם בשבת)**, ס'איז נישט געווען קיין עירוב דעמאלטס דארטן, האט ער געשיקט דעם שפעטערן בעלזער רב ז"ל זיין זוהן רבי אהרן, ער זאל זיין סנדק ביים ברית.**

דער זיידע ז"ל (מרן העצי חיים) **האט געהאט גרויס קרבות אין בעלזא, דער זיידע איז נאך געווען א יונגערמאן, און דער בעלזער רב האט איהם זייער מקרב געווען. ס'איז געווען פרשת תולדות,**[1] **און ער האט מכבד געווען דעם זיידן מיט שישי, וויל דער בעלזער רב האט עולה געווען 'ויתן לך'.**

פרייטיג צונאכטס איז ער געווען ביים טיש, ער האט געזעסן דארטן צווישן, מ'האט אויפגעגעבן די פיש, נאכדעם האט דער בעלזער רב געזומען די פיש, און ער האט עס אויסגעמישט מיטן זיידן'ס פיש, און געטיילט שיירים.

ווען דער זיידע איז געקומען דעמאלטס צום טיש איז ער געגאנגען אנגעטוהן מיט א רעזשוואלקע, נישט מיט א טילע'פ, ס'איז שוין געווען פרשת תולדות, און ס'איז שוין געווען קאלט, האט דער בעלזער רב אים געפרעגט פארוואס ער גייט אן א טילעפ, מ'דארף זיך אכטונג געבן אויפן בריאות.[2]

איינמאל ביי א סעודת ראש חודש אין ראצפערט האט דער בעלזער רב געזאגט אויפן זיידן ז"ל דער עצי חיים אז ער האט א גרויסן כח המעצור... דער בעלזער רב האט ליב געהאט צו שמועסן אין לערנען, ס'האט זיך געמאכט דעמאלטס א שמועס אין לערנען, און דארט זענען געזיצן נאך רבנים, און ס'איז געווען דארטן א פלפול, און דער זיידע האט זיך נישט אנגערופן, ווען מ'האט געענדיגט, רופט זיך אן דער בעלזער רב צום זיידן, 'סיגוטער רב, וואס האט איר צו זאגן איבער דעם', האט ער זיך אנגערופן אז ס'איז א תוס', און מ'האט געזעהן אז דאס איז געווען די ריכטיגע תשובה, האט דער בעלזער רב געזאגט "עס איז נישט א חידוש אז מ'האט געדענקט א תוס',[3] **ס'איז א חידוש אז ס'זיצן פארוואס ער גייט אן א טילעפ, מ'דארף זיך אכטונג געבן אויפן בריאות.**[2]

---

1 עי' בספר פרדס מרדכי (להג"ר מרדכי ווילליגער ז"ל תלמיד העצ"ח, פרשת תולדות, מהדורא חדשה) שכתב בזה"ל: זכור אזכור מה ששמעתי מכ"ק הרה"ק ר' ישכר דוב שליט"א הרב דק"ק בעלזא, כשהייתי אצלו בשנה זו שנת תרע"ה על שב"ק פרשת תולדות, בצוותא חדא עם מורי הקדוש שליט"א בראצפערט, דשם נולד לאדמו"ר הקדוש שליט"א בנו ששמו משה נ"י, עיי"ש.

2 עי' בס' המאזרני חיל מהגה"ח ר' חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל (במדור הסיפורים) שמביא שגם כאשר הי' מרן רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל אצל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ל העיר כנ"ל שראוי לו לילך עם טילע"פ בכדי לשמור על בריאותו, וז"ל שם: שמעתי מאאמו"ר ר' עזריאל זצ"ל שבשלהי ימי החורף שנת תרס"ה בזמן ששימש כשו"ב בעיר קאלוב, נסע פעם להסתופף בצל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, וכאשר עלה על מסילת הברזל מצא לרוב שמחתו שרבינו שהיה אברך כשנה אחרי חתונתו יושב על מסילת הברזל, בדרכו להסתופף בצל הרב מבעלזא, וכמובן ששמחתו רבתה עד למאד, בפגשו את רבינו שהיה בנו של רבו המובהק מרן בעל הקדושת יו"ט זי"ע, ונסעו שניהם יחדיו לעיר בעלזא וביחד שכרו דירה מול ביתו נאוה של הרב מבעלזא, ורבינו ביקש מאאמו"ר ז"ל שאם יכבדו אותו להתפלל לפני התיבה יעזור לו אאמו"ר ז"ל בעבודת הנגינה.

וכאשר באו לבית המדרש הושיבו את רבינו לפי כבודו לישב בכותל המזרח על צד דרום, וכמה פעמים במשך התפלה פנה הרב מבעלזא את עצמו לעבר מקומו של רבינו והביט עליו בעת עמדו בתפלה, והדבר עורר תמיה נשגבה בעיני היושבים דשם שזה היה דבר בלתי רגיל אצל הרב מבעלזא, וכן בשעת עריכת השולחן כבד את רבינו עד למאד יותר מדרכו, וחזר ונשנה הדבר בתפילת שחרית כאשר הרב מבעלזא סבב פניו הק' כדי שיוכל לראות את רבינו בתפילתו, וכל זה היה לחידוש גדול בעיני היושבים שבחצר בעלזא שלא הורגלו לראות מחזה כזה...

אחר התפלה הלך הרב מבעלזא ממקומו, והלך למקומו של רבינו היכן שהתפלל, והמתיק עמו בסוד שיח זמן מה, ונשתוממו על דבר זה שכמוהו לא ראתה עיניהם מימיהם, והיושבים שמה בקשו מאאמו"ר ז"ל משום שידעו שהוא מתאכסן ביחד עם רבינו, שישאל את רבינו מה אמר לו הרב מבעלזא אחר התפלה.

וכאשר שאל אבי ז"ל את רבינו על תוכן השיחה שהיה לו עם הרב מבעלזא ענהו רבינו בצחות "די חסידים טראכטן שוין אוודאי אז מען האט געדעדט פון מעשה מרכבה, דער בעלזער רב האט מיר מוסר געזאגט, ער האט געזען פון פענסטער אז איך בין געקומען אין די גרויסע קעלטן אנעם טילעפ, האט ער מיר פארגעהאלטן דערויף, ער האט מיר געזאגט עס איזט א קרירות נוראה אין דרויסן און ווי אזוי גייט מען אן דעם טילעפ, האב איך מיך פארענטפערט אז כ'האב נישט געוואלט האבן א עול פון דעם וויי דאס צו לייגן ביים דאוונען, און איך וואוין דאך נאנט צום בית המדרש האב איך עס געלאזט אין שטוב, האט דער בעלזער רב געזאגט אז מען טוט נישט אזוי, א יונגערמאן ווי איר דארף זיך אכטונג געבן אויפן בריאות הגוף, און דארף אנטון דעם טילעפ".

וכאשר סיפר זאת אבי להיושבים שמה, ענה ואמר אחד מזקני וחשובי היושבים על רבינו שאף שלא היה המדובר ממעשה מרכבה, רק עניני דרך ארץ של עולם, אף על פי כן הרב אינו רגיל לומר כדברים אלו לכל אחד ואחד, וכעת שינה טעמו לילך ממקומו ולהגיד לו מה שהגיד, ולכן מובטחני בו שהאברך הזה לאילנא רברבא יתעביד.

3 מרן רביה"ק העצי חיים ז"ל הי' מפורסם לגאון גדול ובקי נפלא שהפליא את גדולי הדור בגאונותו ובקיאותו, מרן רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל הי' מפליג מאוד את כח זכרונו של אחיו הגדול בעל עצי חיים, פ"א בעת הרצאת השיעור לפני תלמידי הישיבה ולימוד סוגיא הזכיר רבינו ז"ל דבר חידוש מהרמב"ן בעל פה מדף אחד, אמנם כאשר חפשו את מקומו בהרמב"ן מצאוהו בדף אחר, אמר אז רבינו שאצל אחיו העצ"ח לא הי' דבר כזה שיטעה מדף אחד לשני, כי ממש השכחה לא שלטה עליו.

ועי' בס' אלה מסעי מה שסיפר מרן רביה"ק בעל ברך משה ז"ל שפעם אחת הגיע לסיגעט ממדינת פולין "ש"ס איד",

רבנים און מ׳שמועסט אין לערנען, מ׳געדענקט דעם תוס׳, און מ׳האט א כח אז מ׳רופט זיך נישט אן, אז מ׳האט א כח המעצור״.[4]

דער בעלזער רב האט געהאט גרויס התפעלות פונעם זיידן (מרן העצי חיים ז״ל), ער איז געווען מלא התפעלות.

כ׳האב געהערט פון א איד אין וויליאמסבורג ר׳ יעקב יצחק צימענט ז״ל - ער האט געוואוינט אין ראצפערט, און איז געווען א בן בית ביים בעלזער רב (הגה״ק המהרי״ד ז״ל) און איז אויך געווען פאר״ן זיידן דער עצי חיים אין סיגוט א נאנטער מענטש - האט ער פארציילט אז דער בעלזער רב האט אים אויסגעפרעגט אויפן זיידנ׳ס הנהגה, האט ער דערציילט אז דער בעלזער רב האט אים געפרעגט צי דער זיידע גייט מיט א גארטל א גאנצן טאג, האב איך אים געפרעגט, ׳וואס האט איר געענטפערט?׳, האט ער מיר געזאגט, כ׳האב געזאגט ׳יא׳, האב איך אים אנגעקוקט... זאגט ער מיר ׳אויפן האלאטל גארטל׳.

ס׳איז אינטערסאנט אז דער בעלזער רב האט אזוי אויסגעפרעגט. דער בעלזער רב האט זיך נאכגעפרעגט אלע פרטים (אצל ר׳ יעקב יצחק על מרן העצי חיים ז״ל), וועלן ער דאוונט וועלן ער לערנט פאר אין די ישיבה, דעם גאנצן התנהגות.

*

נאכ׳ן קריג אין יאר תרפ״ב איז דער בעלזער רב צוריק געפארן קיין בעלזא. די בית מדרש אין בעלזא איז דאך געווען די גרויסע שוהל - די הייליגע שוהל וואס דער שר שלום האט געבויעט - איז געווען חרוב די מיליטער האט געדארפט האבן א גרויסער פלאץ וואו צו לייגן די פערדן האבן זיי געוועצט דאס ביהמ״ד פאר א פערדן שטאל. און דער בעלזער רב האט דאס איבערגעבויט.

ווען דער בעלזער רב איז אהיים געקומען קיין בעלזא, האט ער געטראפן דאס שטאט זייער נישט אין ארדענונג... ס׳איז געווען פארדארבן, ס׳איז געווען אזוי פארדארבן, אז כ׳האב געהערט ווי דער טאטע האט אמאל געזאגט אז דער בעלזער רב האט געזאגט אז ער וועט נישט לאזן שרייבן אין די כתובה..., ס׳איז געווען זייער שרעקליך.

ס׳איז דא א שארפע דרשה וואס ער האט אמאל געזאגט אין בעלזא אין יענע תקופה וועגן גיין אויסגעשניטן, און מ׳האט עס אויסגעהאנגען אין אלע בתי מדרשים, ס׳האט געהייסן האנט-בלוייזט (חשופות בשר).[5]

נאך די ערשטע קריג איז געווען א גרויסע ירידה אין גאנץ גאליציע. מזרח גאליציע איז געווען נאך ערגער, ס׳איז געמאנגען שנעלער, מערב גאליציע איז נאך געווען אביסל בעסער.[6]

דער בעלזער רב האט דעמאלטס אנגעהויבן מקרב צו זיין בחורים [וכה חרות בתוך נוסח מציבתו: הרב הקדוש שר התורה מאור הגולה רבא דעמי׳ מדברנא דאומתי׳ רועה ישראל ׳מקרב לבות צעירי הצאן לעבודת ה״ ידיו רב לו בנגלה ובנסתר].[7]

*

רבי איציקל פון פשעווארסק איז געווען אין בעלזא, ער איז געווען מיט זיין שווער (הרה״צ ר׳ בערעלע הכהן גלאנץ ז״ל שהי׳ נקרא רבי בערעלע שישאווער)[8] האט דער בעלזער רב געפרעגט ׳וואס טוט דיין איידעם?׳, האט דער שווער געענטפערט אז ער גייט נאך געלט, האט דער בעלזער רב אים געזאגט ׳ונגערמאן, דו גייסט נאך געלט, קום איך וועל דיך אויסלערנען, אז מ׳גייט איינמאל נאך געלט, דארף מען נישט שוינען, נאר מ׳דארף גיין א צווייטן מאל, מ׳דארף בעטן פון עשירים און מ׳דארף בעטן פון ארימעלייט, פון יעדן איינעם דארף מען בעטן׳, זאגט רבי איציקל ׳רבי, איך גיי נאך געלט׳, האט דער בעלזער רב ארויס ענגומען און אים געגעבן געלט. נאכדעם זאגט ער אים, דער רבי האט דאך געזאגט אז אפילו מ׳האט שוין געבעטן זאל מען זיך נישט צוריקהאלטן פון בעטן נאכאמאל, בעהט איך נאכאמאל, האט דער בעלזער רב געזאגט ׳אה, דו קענסט שוין זייער גוט...׳.

דער בעלזער רב האט געזאגט, אויב מ׳גייט פאר אידנ׳ס וועגן נאך געלט, אפילו אויב ס׳איז שוה חלילה אן איסור כרת, איז עס מכפר. כ׳האב אזוי אויך געהערט נאכזאגן פון צדיקים אז אויב מ׳גייט נאך געלט אין די פיר זייטן פון שטאט, וועט מען ניצול פון ד׳ מיתות בית דין. (מובא בס׳ ילקוט מנחם שהרה״ק משינאווא אמר כן בשם הרה״ק הרמ״מ מרימאנאוו זי״ע).

*

פונעם בעלזער רב (הגה״ק מהרי״ד ז״ל) איז דא אסאך ווערטער פון חיזוק אויף לימוד התורה, ער זאגט אויפן

---

4 אשר ידע את כל הש״ס בעל פה בבקיאות מבהילה, והבחורים ישבו וניסו אותו בשאלות שונות בכל מסכתות הש״ס, והוא השיב על הכל, וכולם התפעלו מעוצם גאונותו האדירה, לפתע נכנס העצ״ח לביהמ״ד ושאל מה הולך שם, וסיפרו לו טיבו של היהודי, התיישב העצ״ח לידו והתחיל להבחן עם היהודי הזה ושאלו אחד מהשני שאלות רבות מכל הש״ס, וכאשר יצא העצ״ח מביהמ״ד שאל לו המשב״ק איך ההין להיכחן עם היהודי הזה לפני התלמידים, והלא אלמלא ידע רבינו את כל מה ששאל ממנו הרי הי׳ הדבר יכול להיות לחרפה בפני תלמידיו, השיב העצ״ח בביטול ואמר: ״שמה שהוא יודע גם אני יודע״.

5 ונעתיק כאן מ״ש בסוף ס׳ גנות עלי נהר: ״הכרזה מכ״ק מרן מהרי״ד מבעלזא ז״ל [ומציין שם שכפי הנראה שהיא מתקופה שלאחר מלחמת העולם הראשונה]: קול ה׳ חוצב להבות אש מכ״ק מרן רב הגאון איש אלוקים קדוש רבן של כל בני הגולה מו״ר ישכר דוב צוזק״ל מבעלזא אשר ציוה להכריז בביהכ״נ ובביהמ״ד בשמו הקדוש: אלע אידן זענען ב״ה ערליך, נאר דורך די צוריידערטע צייטן וואס עס איז געווען נישט היינט געדאכט, איז א טייל זאכן ביי די נשים גרינג געווארן, ווייל זיי ווייסן נישט דאס הארבקייט פון דעם איסור, איבער דעם געפינט זיך נשים וואס גיינען אין אייגענע האר אויך אין גלוי בשר, עיי״ש באריכות.

6 ועיין בקובץ זרע יעקב (גליון י״ז עמ׳ רע״ד) שפעם באו איזה קבוצה של בחורים ממערב גאליציע לבעלזא הנמצא במזרח גאליציע להרה״ק המהרי״ד מבעלזא זצוק״ל, והרה״ק נהנה מאוד מהם שהלכו בשבת ומועד עם ספאדיק, שבמזרח גאליציע לא הלכו בחורים בימים ההם עם ספאדיק רק במערב גאליציע, הבחורים הללו באו מגליל צאנז ששם הניחו תפלין בחוה״מ, ומכיון שבבעלזא לא לבשו תפילין בחוה״מ ע״כ שאלו את פי הרה״ק אם ישנו ממנהגם למנהג המקום או לא, וענה להם בזה״ל: אויב מ׳גייט אוא לבוש וואס איז באמת א פאר, דארף מען שוין נישט לייגן תפלין אין חול המועד.

7 עיין בס׳ פניני חסידות (פר׳ צו אות י״ב) שהרה״ק המהרי״ד מבעלזא דיבר ממצב היהדות הירוד במדינת רוסלאנד, וענה ואמר: אילו היו מנהיגי עדת החסידים ברוסלאנד מחלקים יותר ׳קוגעל׳, היו פחות בולשעביקען מבני ישראל, כי הרבה בחורי ישראל נסחפו אחר תעמולותיהם של הרוסען, ואם היו מחזיקים אותם גם בפעולות חיצוניות היו מצילים אותם מטמיון רח״ל.

וכן ידוע שהרה״ק המהר״א מבעלזא אמר שאצל זקינו המהר״ש זי״ע לא הניחו לאברכים לבוא כי אם למבוגרים שבהם, כי הם עדיין לא מילאו כריסם בש״ס ופוסקים, ואצל זקינו המהר״י כבר התירו לאברכים לבוא להסתופף בשערי החסידות, אך עדיין נפקד מקום הבחורים, [עיין בס׳ י״ג אורות ח״ב שהרבנית מבעלזא ע״ה חילקה חלות רק לאברכים, והיתה חוקרת כאו״א שיאמר הפסוקים מה יקר וגו׳ שאומרים אחר עטיפת טלית, כדי לבדוק אם הוא עדיין בחור], אמנם אצל אביו המהרי״ד כבר החשיבו גם בחורים ונתנו להם להתחמם באור החסידות, והמשיך המהר״א ואמר - אולם אלי יבואו כבר גם הטף.

ועיין בס׳ נפלאים מעשיך (ח״א) שהגה״צ מפאיע הי״ד סיפר שהרה״ק רבי משה״לע משינאווא זי״ע היה מקרב מאוד בחורים שהסתובבו והסתופפו במחיצתו, ובכך היה מחזיק אותם שילכו בדרך התורה והיראה.

ופע״א נענה הרה״ק ואמר: דער טאטע פלעג רודפן׳ן בחורים, ווייל ער פלעג זיי זאגן האט׳ס חתונה!, אבער וואס איז געווען דער סוף? זיי זענען פארכאפט געווארן מיט ציונות און אגודה, וועגן דעם בין איך זיי היינט שטארק מקרב, כי הרבה בחורים שלא רצו עדיין להתחתן וחיפשו אחר מקום להתחמם נפלו לבורות נשברות, וע״כ ראה הרה״ק רבי משה שצריך לקרבם בדברים, כדי לשמור על הגחלת שלא תכבה.

8 עיין בס׳ י״ג אורות (ח״ב עמ׳ ש״ג) שבבעלזא הי׳ מהודרים לקחת לפדיון הבן כהנים ממשפחת גלאנץ שהם נכדי הגה״ק רבי נפתלי הכהן כ״ץ ז״ל, ובפדיון הבן של הרה״צ רבי ישעי׳ זושא ז״ל בן הגה״ק רבי פינחס מאוסטילא ז״ל נתכבד רבי בערעלע להיות הכהן, ואז לקח עמו את חתנו.

אגב, עי׳ בס׳ י״ג אורות (ח״ב עמ׳ רצ״ה) שרבי איציקל היה נוכח אז בסעודת הפדיון הבן הנ״ל, ואז הזכיר המהרי״ד מה שמתאמרא בפומי׳ דאינשי שאם אוכלים מסעודת פדיון הבן הרי זה נחשב כמו פ״ד תעניתים, ואף שלא ראיתי דבר זה בשום ספר, מ״מ אם העולם אומרים כן, יש דברים בגו, ואמר אז דבר תורה על יסוד ענין זה. - ופ״א בסעודת הפדיון הבן של בנו של הרה״ח רבי משה שמואל פארקאש הי״ו מאנ״ש בב״פ דיבר הגה״ק רבי איציקל עם רבינו ז״ל בעל דברי יואל מענין זה, ואמר רבינו ז״ל שאין לזה מקור בדברי חז״ל ובפוסקים, אבל כיון שאומרים כן בשם צדיקי אמת, זהו מקור.

פסוק קחו עמכם דברים (הושע יד, ג), אז אפילו ס׳איז דא ד׳ חילוקי כפרה, אבער דורך די תורה ווערט פארראכטן אלע ד׳ חילוקי כפרה.

ער טייטשט דעם ספרי אויפן פסוק כשעירים עלי דשא (דברים לב, ב), [שהתורה מכפרת כשעירי יום הכיפורים], יום כיפור פלעגט מען עס נאכזאגן. ער זאגט עס צוויי מאל, ער זאגט עס אין שבת שובה, און אין פרשת האזינו.[9]

ער טייטשט אויך [דברי רש״י בפר׳ וילך] נחלקו חכמי ישראל בבבא בתרא, דף היה בולט מן הארון, זאגט ער בדרך רמז ׳בבא בתרא׳ איז די כוונה אויף די דורות האחרונים, און ד״ף איז א תיקון [היינו פ״ד תעניתים], ויש אומרים מצד הלוחות היה מונח בארון, אז מ׳קען האבן א תיקון דורך לימוד התורה.[10]

דער בעלזער רב זאגט עס אין פרשת תזריע, לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, אז ביים ליינען קען זיין

---

9 ד״ת זו מובא בספר מהרי״ד לפרש הפסוק (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה׳ אלהיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳ אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו, ופירש״י ז״ל כל תשא עון, כל עון סלח, וידוע שיש ד׳ חילוקי כפרה וא׳ מהם [והוא חטא של חילול השם] קשה לתקן בחיים, וזה אינו תכלית כלל, כי כל איש צריך לקוות לתקן הכל בחיים חיותו, ויש בספרים הקדושים כמה עצות לזה, והרה״ק מהרי״ד מבעלזא ז״ל אמר עוד עצה, דהנה איתא בספרי שהתורה מכפרת כשעירי יום הכיפורים, דאיתא ברמב״ם (הלכות תשובה פ״א ה״ב) דבזמן שבהמ״ק היה קיים נתקנו כל החטאים על ידי שעיר המשתלח, גם אלה שאין להם כפרה אלא ביום המיתה, כמבואר בגמרא (יומא פו.), וזו כוונת הספרי כשעירים עלי דשא, שהתורה יש לה הכח של כל השעירים גם של שעיר המשתלח, שעל ידי התורה נתקן הכל בחיים חיותינו, אפילו חטא של חילול השם, עכ״ד, נמצא דע״י שמקבל עליו עול תורה יכול לקוות שיתוקן לו הכל בחיים חיותו, וז״ש הכתוב אמרו אליו כל תשא עון היינו שנמחל כל העוונות, וזהו ע״י ונשלמה פרים שפתינו היינו שע״י לימוד התורה הוי כאילו הקריבו השעירים בפועל, עכד״ק.

אגב, עי׳ מש״כ בעי״ז בבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ד׳ דרוש י״ד אות מ׳) בשם הרה״ק החיד״א (כפא דוד דרוש ט׳ דף לח.) דהלומד תורה לשמה, אין צריך לד׳ חילוקי כפרה. וכתב ע״ז הבני יששכר בהג״ה דצריך עיון בזה ממעשה דדוד וגם צ״ע מסוגיית הש״ס, אבל כיון שפסק כן הרב הגדול הנ״ל, בוודאי הי׳ לו ראיות, וקיימא לן כוותיה בבית דין של מעלה.

10 ומפרש שם בזה מאמר הכתוב (פ׳ וילך) לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה׳ אלקיכם והיה שם בך לעד, ופרש״י ז״ל נחלקו בו חכמי ישראל בבבא בתרא יש מהם אומרים דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח, וי״א מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון, ביאור הענין דהנה כתבו בשם האריז״ל (עיין לקו״א אגרת התשובה פ״א) דהתיקון לחטא פגם הברית רח״ל הוא פ״ד תעניתים, והטעם דיעקב אבינו כשהיה בן פ״ד שנים אמר כחי וראשית אוני, אולם לקיים תיקון זה היה אפשר בדורות הקדמונים אבל בדורות האחרונים משרבו ותקפו הצרות ונחלשו הדורות אי אפשר להתענות כל כך ימים, אלא התיקון הוא לעסוק בדברי תורה ולגדל את בניו לתלמוד תורה וזה מועיל כמו התעניות, וזה הפי׳ לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית, ופרש״י ז״ל נחלקו בו חכמי ישראל בבב״א בתר״א, היינו בזמן האחרון בדרא בתראה נחלקו למצוא דרך תשובה ותיקון לפגם הברית, יש מהם אומרים ד״ף היה בולט, היינו פ״ד תעניות צריך להתענות, ויש אומרים דבבבא בתרא התיקון הוא מצד הלוחות שהיה מונח בתוך הארון שאפשר לתקן על ידי התורה, עכדה״ק.

א עולה פאר א חטאת, דארט טוט ער אויף אז די תורה קענען די חיצונים נישט צונעמען.[11]

*

רבי ישכר בער האט אסאך געדעדט וועגן צניעות, ערליכקייט. כ׳האב נעכטן נאכגעזאגט א ווארט פונעם בעלזער רב – וואס כ׳האב עס געהערט פונעם טאטן ז״ל – אז ווען א פרוי האט התונה און זי שניידט זיך אפ די האר, איז עס א קרבן פאר״ן אויבערשטן. זי געבט אוועק א חלק פון איר.

ער האט אויך געזאגט א תורה אין פרשת חיי שרה אז אברהם האט געשיקט בגדים - כ׳האב עס אויך געהערט פונעם טאטן ווי ער האט עס אמאל נאכגעזאגט ברבים - כדי צו וויזן אז אזוי גייט מען בצניעות.

*

דער בעלזער רב רבי ישכר בער האט געזאגט ״וואס איז אונז היינט געבליבן תורה שבעל פה? די גמרא, משניות, שולחן ערוך, אלעס איז דאך שוין היינט אראפגעשריבן, וואס איז היינט געבליבן תורה שבע״פ? האט ער געזאגט, מנהגי ישראל דאס איז געבליבן תורה שבעל פה״.

*

דער טאטע ז״ל פלעגט צו זאגן פאר יונגעלייט, און פאר די בחורים, ער פלעגט נאכזאגן פון בעלזער רב רבי ישכר בער ז״ל, ער האט געזאגט אז ׳אויפשטיין פארטאגס איז א סגולה פאר שלום בית׳, ער האט געזאגט אזוי בזה הלשון ׳ס׳איז א סגולה פאר שלום בית ס׳איז בדוק ומנוסה׳, אזוי האט ער עס נאכגעזאגט, ס׳איז בדוק ומנוסה.[12]

---

11 ותוכן דברות קדשו היא לפרש מה שנאמר בקרבנות של יולדת (ויקרא יב ח) ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, פירש״י לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, אבל להקרבה חטאת קודמת לעולה. והקשו המפרשים כיון דחטאת קודמת להקרבה, מאי טעמא לא הקדימה הכתוב נמי למקראה, ותירץ על פי מה שאמרו חז״ל (זבחים ז:) למה חטאת קודמת לעולה, ריצה פרקליט, נכנס דורן אחריו. אך הקדמת החטאת שייכת רק בזמן שבית המקדש קיים, אבל בימי גלותינו שנתרחקנו מעל אדמתינו ואין אנו יכולים להקריב שום קרבן לא שייך זה. והנה כל זמן שהאדם הוא בעל חטא ח״ו, אי אפשר לו לעשות שום מצוה כל זמן שהוא מלוכלך בטינופת החטא ר״ל, אמנם זהו בכל המצות, מה שאין כן בלימוד התוה״ק נאמר (עיין ירושלמי חגיגה פ״א ה״ז) הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירם למוטב, ואם כן יוכל האדם ללמוד תורה אף על פי שעדיין לא תיקן מעשיו. ולזה כתב רשיז״ל לא הקדימה הכתוב אלא למקרא״ה, דהתורה מגלה לנו כי בימי גלותינו שכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (מנחות קי.), אין קפידא להקדים דוקא לימוד תורת החטאת ללימוד תורת העולה, אבל בזמן המקדש שהיתה הקרבה ממש, אז קודמת חטאת לעולה, עכ״ד.

12 ידוע מה שהי׳ מרגלא בפומי׳ של מרן רבינו בעל ברך משה לומר שהרבה ענינים מהרה״ק רבי ישכר דוב מבעלזא קיבל מגיסו הגה״צ רבי יוחנן טוועראסקי ז״ל אב״ד מוושאי, שהי׳ חתן מרן העצי חיים ז״ל, והיו נכדו המהרי״ד ז״ל בן חתנו הגה״ק רבי פנחס מאויסטילא ז״ל, ולו רגל על לשונו לומר לאברכים צעירים ששמע מגיסו רבי יוחנן שאמר בשם זקינו

דער טאטע ז״ל פלעגט צולייגן, אז מ׳וויל קען מען זאגן הייליגקייט, און אז מ׳וויל קען מען זאגן אויך פשטות, דאס ווייב שטייט אויף אינדערפרי און זי גייט צו די ארבעט, זי דארף זיין אויפן פלאץ ביי די ארבייט אבט אזייגער צו ניין אזייגער וועט זי דארף דארט זיין, זי דארף זיך צוגרייטן, ער שטייט אויף פינעף אדער זעקס אזייגער צום שפעטסטענס און ער גייט אוועק לערנען, זי קוקט אזוי אז זי שלאפט און ער איז שוין אויפגעשטאנען, יעדן טאג איז ער שוין נישט אין געלעגער וועט זי שטייט אויף, דאס ברענגט הערצה, זי קוקט ארויף אויף אים, איז טאמער בעהט ער נאכדעם עפעס פון איר, זי שעצט דאך אים, פארשטייט זי אז זי דארף זיך צושטעלן צו אים אפילו ס׳איז איר שווער.

כ׳האט אמאל געזאגט ביי א דרשה פאר חתנים, דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית (דברים יז, ח), אז ס׳איז דא דברי ריבות בשעריך, וואס איז די עצה צו דעם? וקמת ועלית, אויפצושטיין פארטאג׳ס.

*

דער טאטע ז״ל פלעגט זייער אסאך רעדן פון בעלזער רב. ער איז געווען מקושר צו בעלזא. עס איז געווען א פלא, דער טאטע ז״ל פלעגט צו גיין זאגן תשליך שלש עשרה מידות, ביים זאגן ״מי קל כמוך״ האט ער געזאגט מיטן בעלזער נוסח... קיינמאל עפעס אנדערש האט ער נישט געזאגט דעם בעלזער נוסח, ער האט דאס געזאגט אזוי שטילערהייט פאר זיך... כ׳וויס נישט פארוואס פונקט דאס האט ער אזוי געזאגט.

*

דער בעלזער רב פלעגט דאוונען מנחה שפעט.[13] דער פעטער ז״ל פלעגט אויך צו דאוונען שפעט מנחה.[14]

מהרי״ד מבעלזא סגולה לשלום בית שיעמוד הבעל בבוקר לעסוק בתורה לפני התפילה (ער בס׳ אלה מסעי עמ׳ ע״ז).

13 עי׳ בס׳ י״ג אורות (ח״ב, עמ׳ ש׳) מה שסיפר הגה״ק רבי איציקל מפשעוואורסק ז״ל שפע״א היה במארינבאד, והיה שם הגה״ק מהרי״ד מבעלזא ז״ל והגה״ק רבי אברהם שלום מסטראפקוב ז״ל, והתפלל רבי איציקל תפילת מנחה ומעריב אצל הגה״ק מסטראפקוב ז״ל, ומשם הלך להגה״ק מבעלזא, וראה שהחסידים מסתובבים, וחשב שנתארכה אצלם תפילת ערבית וזה עתה גמרוה, אולם אח״כ נודע לו שעדיין לא התפללו תפילת מנחה, כי הגה״ק מבעלזא נהג להתפלל תפילת מנחה מאוחר מאוד.

ובס׳ נפלאים מעשיך (ח״ב) מביא שפע״א אמר רב א׳ מאונגארן להגה״ק מהרי״ד מבעלזא ז״ל טעם על מה שהאדמורי״ם מתפללין מנחה מאוחר מאוד, דאיתא שהתמיד של שחר כיפר על עוונות של כל הלילה, והתמיד של בין הערבים כיפר על העוונות של היום, והנה כשאין ביהמ״ק קיים התפילות הם במקום התמידין, ואם יתפללו מנחה בהקדם איך יתכפרו החטאים שחוטאים אחר מנחה עד הלילה, והרה״ק נהנה מדבריו.

ואגב עיין בס׳ שיח זקנים (ח״ו עמ׳ נ״ז) שהרה״צ רבי חיימ׳ל מטשעחויב זצ״ל הגיע פעם באמעריקא לבקר אצל רביה״ק בעל הדבר״י ז״ל, וסיפר לו שהיה אצל דודו הרה״ק המהרי״ד מבעלזא ז״ל ובסעודה שלישית כשגמר לומר תורה, והביאו הנרות כנהוג, אמרו לו אז יענקל האט געבארן א בן זכר, שאל המהרי״ד מתי נולד, לפני יציה או לאחר יציה [היינו הזמר יצוה צור חסדו], ענו לו שנולד קודם יציה, אמר הרה״ק א שבת׳דיגע ברית, שאל רבינו את הרה״צ רבי חיימ׳ל, יציה איז א זייגער?, ענה, מסתמא היה יודע מתי הוא אומר יצוה, ע״ש.

*

אין בעלזא איז געווען א מנהג, אז ביי ברוינפן וואס מ׳האט אריינגעברענגט נאך די פיש, איז געווען א גרויסער כוס וואס איז געווען אנגעפילט. דער טאטע ז״ל פלעגט אויך אזוי זאגן, מ׳זאל אנגיסן פול, און ער האט געזאגט אויך א טעם, ווייל אז איינער וועט אריין קומען, וועט ער מיינען אז עס איז געווען פול, און אז מען האט עס אינאנצן אויסגעטרינקען, פילט מען עס אן ביז אויבן און מ׳טרונקט נאר אביסל.

*

דער טאטע ז״ל האט מיר אמאל געזאגט אז דער בעלזער רב רבי ישכר בער, האט געדאוונט פאר״ן עמוד פורים, און געזאגט די ׳קרובן׳ מיט א ווארימען נוסח און מיט גרויסע בכיות.[15]

*

דער טאטע ז״ל האט פארציילט, אז ער האט געהערט פון זיין שוואגער רבי יוחנן (ה״ה הגה״צ רבי יוחנן טווערסקי ז״ל בן הגה״ק רבי פנחס מאויסטילא ז״ל שהיה חתנו של הגה״ק המהרי״ד ז״ל) **– ער איז געווען א בעלזער אייניקל – אז דער בעלזער רב האט אים געזען זאגן תפילה זכה, האט ער זיך געבייזערט אויף אים ׳האסט מיר געזען דאס זאגן?!׳,**[16] **נאכדעם האט ער געזאגט ׳אידן האבן עס שוין אויסגעוואשן מיט אידישע טרערן׳.**

---

14 עיי״ בס׳ עדות ביוסף (עמ׳ רע״ו) שפע״א בעיר סאטמאר נכנס רביה״ק לתפילת מנחה מאוחר מאוד והיה כבר כמעט כוכבים נראים בחוץ, ואמר להגה״צ מניבראטזור זצ״ל: ׳למנחה׳ - ווען דאווענט מען מנחה?׳,׳למצחא׳ - ווען מ׳זעהט שוין שטערנ׳ס.

וידוע שכשרביה״ק היה בירושלים הגיע הגה״צ רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ״ל לחסות בצילו למנחה וסעודת רעווא דרעווין, וכששאלו לו האיך יצא ידי חובתו בקריאת התורה בלילה, והשיב כי כשרבינו שוהה בירושלים הרי זה כמו שמחת תורה, ובשמחת תורה הרי נוהגים לקרוא בתורה גם בלילה.

ועי׳ בס׳ תפארת יואל שמביא שפע״א תחת אחת השיחים כשדיבר רבינו בעל ברך משה ז״ל עם דודו מרן רבינו בעל דברי יואל ז״ל סיפר לפניו שפגש את הגאון רבי יוסף אלי׳ הענקין מהנהלת אגודת הרבנים באמעריקא, והלה דיבר מגדולת רבינו בעל דברי יואל ז״ל אולם דבר אחד אינו מבין מדוע מתפלל שחרית ומנחה כ״כ מאוחר אחרי זמן התפילה, ע״ז השיב לו מרן רבינו בעל דברי יואל ז״ל: ״על זה אשיב לך טעם הדבר, בתפילת שחרית הנני אונס גמור כי אין אני מוכן לתפילה (כידוע שרבינו הקפיד מאוד על גוף נקי בתפילה בפסי״פ), ועל תפילת מנחה שאני מתפלל מאוחר תוכל למסור בשמי להרב הנ״ל שמוטב שיתפלל אדם שבעים שנותיו תפילת מנחה בשעה שמותר להתפלל רק בדיעבד מאשר להתפלל מנחה בזמן ולכן יתפלל מעריב גם לפני זמן רבינו תם ויבוא על ידי זה לידי חילול שבת דאורייתא״.

15 עיין בס׳ שיח זקנים (שם) ששמע מא׳ שהיה בעת שהאדמו״ר מסרעטש ז״ל היה מתאר איך שהיה נראה ימי הפורים אצל חותנו הק׳ המהרי״ד מבעלזא ואמר שהתפילה היה נראית כמו תפילת יום הכיפורים, והיה חוזר על הנוסח שחותנו אמר את הקרובץ. ואח״כ תיאר את קריאת המגילה ואמר שאצל הפסוק ותעמוד אסתר בחצר בית המלך הפנימית נוכח פתח הבית וגו׳ אמר את התיבות ׳נוכח פתח הבית׳ אמר ביניגון קריאה של יום כיפור, וכל אחד הרגיש בעת אמרו זאת, איך שעומד נגד בית המקדש.

16 עי׳ בקובץ אור לנתיבתי (תשרי תשס״ט) שהרה״ק המהרי״ד מבעלזא היה אומר תפילה לדוד (קאפיטל י״ז) לפני כניסתו לתפילת כל נדרי. וע״ע בס׳ דברי ברוך שהרה״ק מגארליץ

דער חיי אדם האט מחבר געווען די תפילה זכה, און די חסידים ברוגז געווען אויפן חיי אדם, די טענה איז געווען, אז דער מגיד (הרה״ק הרבי ר׳ בער ממעזריטש ז״ל) **האט געשיקט די תלמידים צום גר״א ווען ס׳איז געווען די מחלוקה** (ורצה המגיד הק׳ למנוע מהמתנגדים שלא יעשו ח... נגד החסידים) **- רבי מענדעלע וויטעבסקער האט ער געשיקט - איז מען געפארן קיין ווילנא, און דער גר״א האט געהאט א ספק צי ער זאל זיי אויפנעמען, און דער חיי אדם איז געווען א תלמיד פונעם גר״א, האט ער געזאגט פאר״ן גר״א ׳אסור להסתכל....׳ און וועגן דעם האט ער איהם נישט אויפגענומען.**

די חסידים האבן געהאלטן אז ווען ער נעמט ווען יא אויך, און ער וואלט זיך געטראפן מיט חסידים און גערעדט מיט זיי, וואלט ער געזען אז חסידים זענען נישט אזוי געפערליך, און די מחלוקה וואלט נישט געווען, אזוי איז געווען נעבעך א ביטערע מחלוקה, דערפאר זענען די חסידים געווען ברוגז אויפן חיי אדם.

אבער אזוי האט דער בעלזער רב געזאגט ׳אידן האבן עס שוין אויסגעוואשן מיט אידישע טרערן׳. די תפילה זכה איז אריין אין מחזור, און כלל ישראל זאגט תפילה זכה, ס׳איז א שיינע תפילה, ס׳איז א ערליכער זמן, ער האט זיך קונה שביתה געווען אויף א גוטן זמן.[17]

*

מ׳זאגט נאך אז דער בעלזער רב - רבי ישכר בער - האט געזאגט אז אין שנת ת״ח איז געווען א גרויסע גזירה אויף אידישע קינדער, און ס׳האט טאקע געקאסט אסאך נפשות, איז דעמאלטס ארויס א כרוז פון הימל, אז אויב דריי גדולי ישראל וועלן אוועק גיין פונעם עולם, וועט זיך די גזירה אפשטעלן, און דער ש״ך איז געווען איינער פון די וואס האבן געקענט אפשטעלן די גזירה, מ׳האט געפרעגט דעם ש״ך אויב ער וויל, האט ער געזאגט, אז ער האלט אינמיטן מאכן דעם ספר ש״ך אויף חושן משפט, אזוי קען ער עס נישט אננעמען, ער דארף גומר זיין דעם חיבור. דער בעלזער רב האט פארציילט די מעשה און געזאגט ׳נערעכט איז געווען דער ש״ך, ווי אזוי וואלט כלל ישראל אויסגעזוכט אן דעם ש״ך אויף חושן משפט, ס׳האט טאקע אפגעקאסט אסאך נפשות אבער ׳נערעכט איז געווען דער ש״ך׳.

*

דער בעלזער רב איז נסתלק געווארן פרייטאג צונאכט״ס כ״ב חשון תרפ״ז, ער האט געהאט א פארקילעכץ און באקומען א לונגען אנצינדונג און פון דעם איז ער נסתלק געווארן. עס איז נישט געווען קיין רפואות דעמאלטס. דער בעלזער רב איז שוין געווען איבער די יזבעציג יאר, אין ענע צייטן האט דאס שוין אויך געהייסן א זקן.

ווען ער איז נסתלק געווארן (שנת תרפ״ז) **איז געווען שבת, ער איז אוועק פרייטיג צונאכטס. ער האט געזאגט אמאל אויף שבת חיי שרה דארף מען האבן א רבי׳ן, מ׳האט דעמאלטס נישט פארשטאנען וואס ער מיינט מיט דעם, ער האט געזאגט אז עס וועט זיין א גרויסער עולם.**[18]

די לויה איז געווען זונטאג (כ״ג מרחשון), **און ער ליגט אין בעלזא. דארט איז געבליבן נאכ״ן קריג די פיר מצבות, פון די דריי בעלזער רבי׳ס,**[19] **און דעם ערשטן בעלזער רב׳ס א זוהן ליגט אויך דארט.**[20] **בעלזא איז געבליבן ארגינעל, אויפן גאנצן פעלד נישט, נאר די פיר מציבות זענען דא, אן קיין אוהל, אין בעלזא איז האט מען נישט געמאכט קיין אהל.**[21]

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

ג״כ אמר שבמקום ׳תפילה זכה׳ יאמרו ׳תפילה קודם התפילה׳ של הרבי ר׳ אלימלך ז״ע וכדו׳.

17 ויש לציין שפע״א נכנס הרה״ח ר׳ שמעון דאסקאל ז״ל מבני ברק למרן רביה״ק בעל הדבר״י לשאול חוות דעתו בנידון שהציעו לרכוש חנות במחיר יקר אך הוא ברחוב ראשי, ומאידך הציעו לו חנות בסכום זול יותר אך ברחוב צדדי, ונענה לו רבינו בדרך צחות: שהעולם אומרים שלכאורה למה כל הציבור מתעוררים מאוד בתפילת זכה אשר נתחבר ע״י א׳ מהאחרונים, ואינם מתעוררים כל כך בעת אמירות תפילות ווידויים שנתקנו ע״י ראשונים, נאר די וועלט זאגט – סיים רבינו - אז ער האט זיך זייער גוט אוועק געשטעלט, דהיינו שאומרים אותה בכניסת היום שאז כולם זוחלים ורועדים מחרדת היום, ובכך יעצוהו שירכוש את החנות ברחוב הראשי.

18 ועיין בס׳ זכרון צדיקים (ח״א עמ׳ רי״ח) שהמהרי״ד מבעלזא אמר שענין גדול שחסיד יהיה אצל רבו בשבת פרשת חיי שרה, ופע״א הפטיר שאכן כך יהיה, ושנים רבות לאחמ״כ הוא נסתלק בפרשה זו, וקיבוץ גדול זכו להיות נוכחים בשעת הסתלקותו כיון שהיו באים מידי שנה בשנה.

ואגב יש לציין שבס׳ זכרונות אדמו״ר בעלזא (ח״ג עמ׳ שנ״ג) מביא שהרה״ק המהרי״ד מבעלזא זי״ע אמר בשם אביו הרה״ק מהר״י זי״ע שסגולה לפרנסה לנסוע לצדיק בחודשים תשרי חשון וכסליו, כי הראשי תיבות של החודשים הללו הם חת״ך שהוא שם המסוגל לפרנסה, ואם קשה לבוא בזמנים אלו כדאי להשתדל ולבוא בשבתות פרשת בראשית נח ולך לך, שהסופי תיבות שלהם הם אותיות חת״ך.

19 סדר המצבות משמאל לימין, הראשון הוא מציבת קבורת הרה״ק השר שלום (נסתלק כ״ז אלול תרט״ז), המציבה השנית הוא של בנו הרה״ק רבי יהושע (נסתלק כ״ג שבט תרנ״ד), המצבה השלישית הוא של הרה״ק רבי ישכר דוב (נסתלק כ״ב חשון תרפ״ז), ומצבה הרביעית הוא של הרה״ק רבי אלעזר בנו בכורו של השר שלום, וחרות על מצבתו שהיה קדוש מבטן אמו (נסתלק י״ט כסלו תרמ״ב).

20 עיי״ בס׳ אלה מסעי שרביה״ק בעל הברך משה זי״ע סיפר בעמדו שם על הבית החיים, שהרה״ק רבי אלעזר היה איש קדוש ונורא, ובעת שנסתלק בשנת תרמ״ב צוה אחיו המהר״י שיניחוהו ברחוק ממצבת אביו השר שלום בריוח של שני קברים, ובשעתו לא הבינו את כוונתו מדוע צוה להניחו במקום ההוא דוקא, וברבות הימים התבוננו החסידים שהשאיר בדקדוק שני מקומות עבור שני רבני העיר אשר נפטרו שם עד המלחמה האחרונה ה״ה הרה״ק מהר״י והרה״ק מהרי״ד, ויהי לפלא.

21 עיי״ בס׳ תל תלפיות (פ״ח) שבבעלזא הקפידו שלא לעשות אוהל ואמרו שהרה״ק המהר״ש מבעלזא ראה פע״א שאיש ואשה באו לידי יחוד באוהלו של הרה״ק רבי אהרן משיח זצ״ל בבעלזא ועל כן הקפיד שלא לבנות אוהל, ועיי״ש שמביא עוד טעמים בשם שו״ת שם הכהן (סי׳ י״ז).